

krízy, zatiaľ čo južná a východná časť impéria pokračovala vo svojom vývoji viac-menej plynulo. Toto obdobie je v dejinách známe ako obdobie sťahovania národov. Migrácia kočovných kmeňov Hunov zo strednej Ázie, ktorí napádali a akulturovali Západorímsku ríšu, sa napokon stala jednou z príčin jej zániku. Oblasť východnej časti impéria zažila relatívnu hospodársku i politickú stabilitu, ktorá jej umožnila znovu získať niekoľko západných provincií. Oslabili ju však epidémie a krízy, ako aj vpády Slovanov a Avarov alebo vojny s ríšou Sasánovcov, ktoré sa začali v druhej polovici šiesteho storočia po Kr. Obraz, ktorý vo svojej práci Erik Jensen načrtol, je však stále živý a dnešnému čitateľovi môže slúžiť ako memento.

LUCIA NOVÁKOVÁ · TRNAVA

Titus Maccius Plautus: *Curculio aneb Darmojed*. Preklad, úvodná štúdia, komentár D. Urbanová, E. Poláčková, T. Weissar, R. Černoch. Praha: Karolinum, 2019. 286 s. ISBN 978-80-9049-45-65.

V rámci edície Bilingua Jednoty klasických filológov pripravil interdisciplinárny kolektív brnianskych autorov (klasickí filológovia, teatrologička, odborník na rímske právo) originálne bilingválne vydanie Plautovej komédie *Curculio*. Samotný preklad je doplnený rozsiahlym úvodom k rímskej komédii a Plautovi, detailným rozborom hry, ako aj bohatým komentárom k textu, takže čitateľ dostáva ucelenú informáciu o tejto komédii. Navyac autori dbali o „bežný a zrozumiteľný jazyk“ a „performatívne aspekty“ hry, t. j. o tzv. divadelný preklad, ktorý by poskytol reálnu možnosť inscenovať túto hru pre dnešného diváka. Napokon, ako je známe v kruhu klasických filológov, brnianski autori hru aj úspešne inscenovali so svojimi študentami, predviedli ju pri viacerých príležitostiach, a tak si mohli svoje prekladateľské riešenia overiť a korigovať.

Hry geniálneho autora s množstvom narážok, dvojsmyslov, neologizmov nie som schopný posúdiť komplexne, takže sa obmedzím len na niektoré skutočnosti mne blízke. Za veľmi vydarené považujem „mluvící jména“, pri ktorých sa prekladatelia neriadili doslova latinským originálom, ale vybrali latinsky znejúce mená v zmysle *nomen omen*. Kupliar je Pornotékus, bankár Hypotékus (bankár v hre Voskovca a Wericha Osel a stín z roku 1933 sa volá Kontokorentos), otrok, ktorý vynáša múdre sentencie je Sofistikus, teda sofistikovaný, pričom podľa českej Wikipédie má toto adjektívum pozitívnu ale aj negatívnu konotáciu a podľa slovenského Slovníka cudzích slov má dokonca aj význam „zavádzajúci, klamný“. Zamilovaný mladík je Romantikus, dievča,

ktoré miluje a je v moci kupliara, sa volá Errotium, čo iste neodborníkovi pripomína hlavne Erosa, boha lásky, ale prekladatelia použitím dvojitého r chceli pridať aj význam error, omyl (dievča sa omylom dostalo do takej situácie). Stará alkoholička sa síce volá nič nehovoriacim menom Castoria, ale prekladatelia to obetovali na konto skomoleniny jej mena, Chlastoria. Veľmi vtipné je bombastické meno vojaka Gaius Omnibus Paco, pričom tento má aj prezývku Poclusemclus. Jedine príživník má príznačné české meno Darmojed.

Hra sa odohráva pred Asklepiovou svätýňou v centre jeho kultu, Epidauru, takže lekárstvo a lekárske termíny v nej, samozrejme, hrajú istú rolu. Plautus sa uvádza v literatúre ako jeden z prvých prameňov latinskej lekárskej terminológie a tieto termíny mali v komédii nejakú funkciu. Pri ich preklade nie je dôležitá pojmová ekvivalentnosť ako v odbornom texte, ale práve ich funkcia. Jeden z nich je *morbus hepaticus*, čo je hapax legomenon a pripomína známy a bežný termín *morbus hepaticus*, pečeňová choroba. V literatúre existuje viac výkladov adjektíva *hepaticus*, buď sa vychádza z termínu *morbus hepaticus* a jeho variant *hepaticus* je neologizmus, ktorý ma svojou slovo tvorbou vyvolať úsmev, smiech (Langslow, 1999) alebo je použitý z metrických dôvodov (Conrad, 1926), alebo sa odvodzuje od iných slov, a to ryba *hepatus* (Fontaine, 2018) alebo *hepatia*, uvarené pečienky zvierat (Thierfelder, 1955), čo by potom znamenalo, že ide o pečevňovú, česky játrovkovú chorobu. Český preklad volí inú možnosť, termín cirhóza, teda vlastne ekvivalent termínu *morbus hepaticus*, ale ten je viac menej neutrálny, hoci môže vyvolať predstavu, že ide o následok alkoholizmu. Plautus to však asi v súvislosti s osobou kupliara nemal v úmysle.

Spojenie „na jazyku mám kopřivku a hroznou žaludeční migrénu“ je v preklade plne funkčné pre nezmysly vo verši 318 *grammarum habeo dentes plenos, lippiunt fauces fame* (t. j. mám zuby plné očného mazu, hrdlo zapálené hladom)“. Výstižne je preložený verš 160 *Viden, ut anus tremula medicinam facit?*, ktorý znie „Jen se podívej na tu roztrášenou felčarku!“. Degradujúce označenie *anus tremula* má ekvivalent v degradujúcom označení druhu lekárstva, ktoré táto stará žena, felčarka, vykonáva. Prekladatelia niektoré termíny rozvádžajú až do viacslovných spojení, ktoré by mohla pripustiť *licentia poetica*, tak napr. *caruitne febris te* vo verši 17 je v preklade „(doutám), že vás včera neofouklo a že teď nemáte rýmičku“, verše 61-62 *aegrotus incubat in Aesculapi fano* sú v preklade „(kuplíř) co teď chodí přespávat do Asklepiova chrámu a myslí si, že mu bůh lékařství vyléčí revma“.

Pri čítaní prekladu sa ukázalo, že aj ja ako predstaviteľ staršej „československej“ generácie, ktorá nemá problém s češtinou, som ten problém predsa mal. Dvakrát autori použili adjektívum tvrdý s trojbodkou so sexuálnym

podtónom, vo verši 623 pri slovách *intestari*, *intestatus* na slovnú hru priamo upozorňuje komentár (*testis* ako semenník), ale dlhšie mi trvalo, kým som prišiel na význam verša 415, v ktorom Darmojed, ktorý sa predstavuje ako Pius, hovorí: „když piju, tak se pak chovám jako s tvrdým y“ (pyj!).

V komentári na str. 175 sa autori odvolávajú na francúzskeho autora M. Fontaineho a posudzujú stav lekárstva v Ríme tvrdia, že Plautus vraj „ji (Fš: teóriu štiav?) ... staví do kontrastu se zastaralou léčebnou praxí Asklépiova kultu“. Označenie chrámovej medicíny za zastaralú, nepovažujem za správne. Liečenie v asklepieiach bolo istou formou alternatívnej medicíny, ale poznalo také isté prostriedky ako takpovediac humánna medicína a nikdy nebolo znevažované ako sa to deje dnes s alternatívnou medicínou.

Na záver treba autorom poblahoželať k tejto práci, ktorá iste prispeje k lepšiemu poznaniu antickej literatúry v širokej verejnosti a tým aj k potvrdzeniu významu nášho odboru. Tento preklad a jeho inscenovanie je živá antika v pravom slova zmysle.

FRANTIŠEK ŠIMON · KOŠICE

Miloš Lichner: *Sulpicius Severus: Život sv. Martina z Tours*. Ed. Starokresťanská knižnica, zv. 11. Helena Panczová (ed.). Trnava: Dobrá kniha, Teologická fakulta Trnavskej univerzity 2019. 203 s. ISBN 978-80-8191-189-7.

Edícia Starokresťanská knižnica, ktorú vydáva Teologická fakulta Trnavskej univerzity od roku 2006, sa na začiatku roku 2019 rozrástla o svoj jedenásty zväzok. Ten je venovaný prekladu životopisu sv. Martina, jedného z najobľúbenejších svätcov západného sveta. Autorom životopisu *Vita sancti Martini* nie je nik iný ako kresťanský spisovateľ z prelomu 4. a 5. storočia Sulpicius Severus, ktorý sa osobne so sv. Martinom stretol a bol natoľko ohúrený jeho správaním a cnostným životom, že sa rozhodol nasledovať Martinov mníšsky spôsob života. Ide tak o cenné svedectvo hagiografickej spisby s priamou skúsenosťou autora s postavou svätca.

V slovenskom prostredí sme svedkami prvého knižne vydaného prekladu životopisu sv. Martina z Tours, ktorému v prezentovanej publikácii mu predchádza podrobnejšia monografická štúdia. Autorom oboch je profesor teológie Miloš Lichner. Úvodná štúdia zoznamuje čitateľa s viacerými aspektami života sv. Martina, nevšima si ho len z pohľadu kresťanskej viery, ale pozornosť zameriava aj na jeho vnútornú charakteristiku a vlohy, jeho estetické kvality, apoštolské pôsobenie či dar uzdravovať. Autor prezentovanej